

त्वगादय एतेयं न दहंति स विद्वान्ब्रह्मयातियस्मादन्यत्भूयोधिकतरं नास्ति ॥ ११ ॥ एतदेव विस्तरेण प्रपंचयति एकादशेत्यादिना ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ उभयत्र उभयेष्वपि इंद्रियेषु मनोनुगतमिति शेषो
 अष्टौ यस्याग्नयोत्येते न दहंते मनः सदा ॥ सतद्ब्रह्म शुभं यातितस्माद्भूयो न विद्यते ॥ ११ ॥ एकादशच यान्याहुः इंद्रियाणि विशेषतः ॥ अहंकारात्प्रसूतानि तानि वक्ष्या-
 म्यहं द्विजाः ॥ १२ ॥ श्रोत्रं त्वक्चक्षुषी जिह्वा नासिका चैव पंचमी ॥ पादौ पायुरुपस्थश्च हस्तौ वाग्दशमी भवेत् ॥ १३ ॥ इंद्रियग्राम इत्येष मन एकादशं भवेत् ॥ एतं ग्रा-
 मं जयेत्पूर्वततो ब्रह्म प्रकाशते ॥ १४ ॥ बुद्धीं द्रियाणि पंचाहुः पंचकर्मेन्द्रियाणि च ॥ श्रोत्रादीन्यपि पंचाहुर्बुद्धियुक्तानि तत्त्वतः ॥ १५ ॥ अविशेषाणि चान्यानि कर्म-
 युक्तानि यानि तु ॥ उभयत्र मनोज्ञेयं बुद्धिस्तु द्वादशी भवेत् ॥ १६ ॥ इत्युक्तानीं द्रियाण्येतान्येकादशयथाक्रमं ॥ मन्यंते कृतमित्येवं विदित्वा तानि पंडिताः ॥ १७ ॥
 अतः परं प्रवक्ष्यामि सर्वं विविधमिंद्रियं ॥ आकाशं प्रथमं भूतं श्रोत्रमध्यात्ममुच्यते ॥ १८ ॥ अधिभूतं तथा शब्दो दिशस्तत्राधिदैवतं ॥ द्वितीयं मारुतो भूतं त्वग-
 ध्यात्मं च विश्रुता ॥ १९ ॥ स्पष्टव्यमधिभूतं च विद्युत्तत्राधिदैवतं ॥ तृतीयं ज्योतिरित्याहुश्चक्षुरध्यात्ममुच्यते ॥ २० ॥ अधिभूतं तत्तोरूपं सूर्यस्तत्राधिदैवतं ॥ चतु-
 र्थमापो विज्ञेयं जिह्वा चाध्यात्ममुच्यते ॥ २१ ॥ अधिभूतं रसश्चात्र सोमस्तत्राधिदैवतं ॥ पृथिवी पंचमं भूतं घ्राणश्चाध्यात्ममुच्यते ॥ २२ ॥ अधिभूतं तथा गंधो-
 वायुस्तत्राधिदैवतं ॥ एषु पंचसु भूतेषु त्रिषु यश्च विधिः स्मृतः ॥ २३ ॥ अतः परं प्रवक्ष्यामि सर्वं विविधमिंद्रियं ॥ पादावध्यात्ममित्याहुर्ब्राह्मणास्तत्त्वदर्शिनः ॥ २४ ॥
 अधिभूतं तु गंतव्यं विष्णुस्तत्राधिदैवतं ॥ अवागतिरपानश्च पायुरध्यात्ममुच्यते ॥ २५ ॥ अधिभूतं विसर्गश्च मित्रस्तत्राधिदैवतं ॥ प्रजनः सर्वभूतानामुपस्थो-
 ध्यात्ममुच्यते ॥ २६ ॥ अधिभूतं तथा शुक्रं देवतं च प्रजापतिः ॥ हस्तावध्यात्ममित्याहुर्ध्यात्मविदुषो जनाः ॥ २७ ॥ अधिभूतं च कर्माणि शक्रस्तत्राधिदैवतं ॥ वै-
 श्वदेवी ततः पूर्वावागध्यात्ममिहोच्यते ॥ २८ ॥ वक्तव्यमधिभूतं च वह्निस्तत्राधिदैवतं ॥ अध्यात्मं मन इत्याहुः पंचभूतात्मचारकं ॥ २९ ॥ अधिभूतं च संकल्पश्च-
 द्रमाश्चाधिदैवतं ॥ अहंकारस्तथाध्यात्मं सर्वसंसारकारकं ॥ ३० ॥ अभिमानोधिभूतं च रुद्रस्तत्राधिदैवतं ॥ अध्यात्मं बुद्धिरित्याहुः षडिंद्रियविचारिणी ॥ ३१ ॥
 अधिभूतं तु मंतव्यं ब्रह्मा तत्राधिदैवतं ॥ त्रीणि स्थानानि भूतानां चतुर्थं नोपपद्यते ॥ ३२ ॥

षः ॥ १६ ॥ मन्यंते कृतकृत्या भवंतीत्यर्थः ॥ १७ ॥ सर्वसर्वाणींद्रियाणि प्रत्येकं विविधानि भूतं आकाशादि इंद्रियमध्यात्मं भूतगुणः शब्दादिरधिभूतं इंद्रियानुपाहिकादेवतादिगादिरधिदैवं सर्वत्र ज्ञेयं ॥ १८ ॥
 ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ त्रिषु अध्यात्माधिभूताधिदैवेषु ॥ २३ ॥ सर्वकर्मेन्द्रियं ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥